

TIYATRO MASKELERİ TARAFINDAN TAŞINAN ASKI (GİRLAND) MOTİFİ

Mükerrem (USMAN) ANABOLU (*)

Tiyatro maskeleri tarafından taşınan yaprak, çiçek, meyva ve çam kozalaklarından yapılmış askı (girland) motifi, bucranion (koç, boğa, teke, geyik gibi çift tırnaklı hayvanlardan birinin kurban töreninde kurban edilmek üzere kesilip çiviye asılmış olan kafası) ve askı (girland) motifinin kurbanlık hayvanlar ve kurban töreni ile olan ilişkisini yitirerek Bağ Bozumu, Şarap ve Sarhoşluk Tanrısı Dionysos ile ilişkili bir anlam kazanmış olan türüdür. Bunda tiyatro maskeleri bucranion'lar (bucrania) ın yerlerini almışlardır.

Bergama Müzesi'ndeki 906 ve 2714 env. no. lu friz parçaları, bu motifi içerirler. 906 env. no. lu friz parçası (1) nin Tanrı Dionysos ile olan ilişkisi, süslü sarmaşık dallarından yapılmış olan askı (girland) ları ile vurgulanmıştır (Res. 1). 2714 env. no. lu friz parçası(2) nin hangi bitkinin yaprakları oldukları belirtilmemiş olan yapraklardan yapılmış olan askı (girland) ları, daha ince olup üzerlerinde matkap ile açılmış delikler taşırlar. Bu, frizin tamamlanmaksızın bırakılmış olduğunu gösterir. Askı (girland) üstü boşluklarda, 4'er yapraklı rozetler yer alırlar. Bunlardan soldakine, kendi ekseninde dönme (rotation) hareketi verilmiştir (Res. 2). Roma İmparatorluk Çağı'nda inşa edilmiş bir tiyatro olan Halikarnassos (Bodrum) Tiyatrosu'nun sahne kısmını süsleyen friz(3) de, bu türdür. Bunun askı (girland) üstü boşluklarında, motif yoktur (Res. 3). M.S. II. yüzyılda yeniden inşa edilmiş olan Ephesos (Efes, Selçuk) Tiyatrosu'nun sahne kısmında da, böyle bir friz (4) vardır. Bundaki

(*) Prof. Dr., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji-Sanat Tarihi Bölümü'nde Öğretim Üyesi.

1— J. Schafer, *Hellenistische Keramik aus Pergamon*, s. , lev. xv/3.

2— Yayımlanmamış.

3— Yayımlanmamış.

4— Wien, *Katalog der Antikensammlung II. Funde aus Ephesos und Samothrake*, s. 63, no. 46 (Kat. No. 46, Env. No. I 855)

komedi maskeleri, kadın, erkek ve yaşlı olmak üzere üç ayrı tiptedirler (Res. 4). Ve, W. Alzinger tarafından M.S. II. yüzyılın ortalarına tarihlenmişlerdir (5). Side (Selimiye, Eski Antalya) deki IX No. lu Ev (Konsollu Ev) deki İkinci Defa Kullanılmış Olan Friz de, aynı motifi içerir. Bunun askı (girland) üstü boşluklarında, phiale (patera) ler ve rozetler —alternatif bir şekilde— sıralanmaktadırlar. Bu Friz, Side'yi kazmış olan A.M. Mansel tarafından Roma İmparatorluk Çağının Dekoratif Üslup Dönemine yani M.S. II. yüzyıla tarihlendirilmiştir (6). Lâkin Roma İmparatorluk Çağının en güzel örnekleri, Sagalassos (Ağlasun) da bulunup da önce Burdur Belediye Binası'na sonra da Burdur Müzesi'ne getirilmiş olan 1321 Env. No. lu Osthotek (7) ile 1153 Env. No. lu Osthotek'lerdir. Bunlardan birincisi, daha iyi muhafaza edilmiştir. İki kısımdan oluşan bir altlık (kaide) üzerinde durur. Ve, kapalıdır (Res. 5-8). Küresel olan gövdesinin yüksekliği 0,59 m., ağız çapı ise 0,545 m. dir. Kabartmalarının yüksekliği, 0,12 m. yi bulur. Maskelerin görünüşleri, birbirlerinden farklıdır. Kapak, kurşunla tesbit edilmiş olan dört demir çengel ile mücehhezdir. Bunlardan iki tanesi, hâlâ yerinde durur. Kapakta, sıvı durumundaki kurbanın içeriye akıtılabilmesi (libation) için 0,11 m. çapında bir delik vardır. Osthotek, üzeri kapalı bir mezar odasında durmakta olmalıydı. G.E. Bean, ilk bulunduğu, Osthotek'in kemik kalıntıları ile dolu olduğu söylentisini duymuş olduğundan söz eder (7). G.E. Bean'ın 1153 Env. No. lu Osthotek'i görmüş olduğuna dair bir kayıt yoktur. 1153 Env. No. lu Osthotek (8), 1321 Env. No. lu Osthotek'e benzerse de o kadar iyi muhafaza edilmiş değildir. Kırık olmasından başka noksandır da. Sözü edilmekte olan Osthotek ile aynı mezar anıtına ait olabilir (Res. 9-11). Her iki osthotek'in askı (girland) ları da, yapraktan çok meyva içerirler. Meyvaların arasında salkım durumunda üzüm olduğu gibi yapraklar da üzüm yapraklarıdır. Bilindiği üzere üzüm, maskelerin kendileri kadar Dionysos kültü ile ilişkili olan bir ögedir. Zira Dionysos ile etrafındaki mitolojik yaratıkların ara vermeksizin içtikleri şarap, üzüm suyundan yapılır. G.E. Bean, 1321 Env. No. lu Osthotek'in Roma İmparatorluk Çağı eseri olduğunu belirtmişse de kesin bir tarih vermemiştir. Kanımca her iki eser de, M.S. I. yüzyılın sonları veya M.S. II. yüzyıla tarihlendirilebilirler. Halen Burdur Müzesi'nde bulunmakta olan

5— W. Alzinger'in PW. RE. Ek cild XII, s. 1629'daki yazısına bak.

6— A.M. Mansel, Side 1947 - 1966 Yılları Kazıları ve Araştırmaları Sonuçları, s. 245, res. 272.

7— G.E. Bean, Sculptured and Inscribed Stones at Burdur, Belleten, c. XVIII (1954), s. 72, s. 490.

8— Yayınlanmamış olduğuna dair kayıt yok.

başka bir maskeli ve askı (girland) lı parça, müzenin kendi elemanları tarafından incelenmektedir.

Aphrodisias (Karacasu, Geyre)daki K. Erim kazı ekibi tarafından incelenmekte olan frizler, ilginçtirler. Bunlarda, askı (girland) üstü boşluklarda motif yoktur. Göz bebekleri matkapla delinmek suretiyle belirtilmiş olan erkek başları, askı (girland) taşıyıcısı olarak kullanılmışlardır(9).

Bodrum Müzesi'nde, sözünü etmekte olduğumuz motifin sunaklarda da kullanılmış olduğunu gösteren yayımlanmamış bir yuvarlak tabanlı sunak vardır. Denizli Müzesi'ndeki İkinci Defa Kullanılmış Olan Taş Levha (10) da, bu türlü bir motifin parçasından başka birşey deildir (Res. 12). Askı (girland) taşıyıcısı olarak kullanılmış olan erkek başı, sakalsız olup ağzı açıktır.

S o n u ç

Kesik kafa (bucranion) ve askı (girland)motifi, M.Ö. IV. yüzyılda ve Küçük Asya'da ortaya çıkmış ve Roma İmparatorluk Çağının sonuna kadar çok kullanılmıştır. Tiyatro maskeleri tarafından taşınan askı (girland) motifi; oldukça erken bir uygulama olup göstermiş olduğumuz örneklerden anlaşılacağı üzere; M.S. I. yüzyılın 2. yarısı ve M.S. II. yüzyılda en güzel örneklerini vermiştir. Bergama Müzesi'ndeki 906 Env. No. lu Friz Parçası, en eski örnektir (Res. 1). Diğer örnekler, Roma İmparatorluk Çağına aittirler (Res. 3-12).

9— K. Erim, Aphrodisias, The 1977 Campaign, *Türk Arkeoloji Dergisi*, c. XXV/2 (1981), s. 61, IV. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara, 8-12 Şubat, (1982), s. 298.

10— Yayımlanmamış.

